

University of Groningen

Laat maar zitten

Janssen, Janine Hubertina Lambertha Joseph

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:

1999

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Janssen, J. H. L. J. (1999). *Laat maar zitten: een exploratief onderzoek naar de werking van de korte vrijheidsstraf*. [, Rijksuniversiteit Groningen]. s.n.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

Hoofdstuk 6

Het leven na de detentie

Inleiding

In hoofdstuk 5 is beschreven hoe het de respondenten tijdens de detentie is vergaan. In dit hoofdstuk komen de wederwaardigheden van de respondenten na hun vrijlating aan bod.

Allereerst wordt in paragraaf 6.1 aandacht besteed aan de tijdsbesteding na de detentie. Vervolgens wordt in paragraaf 6.2 ingegaan op de leefsituatie van de kortgestraften. Er wordt stil gestaan bij de (familie)relaties en de woonsituatie na de vrijlating. Paragraaf 6.3 is gewijd aan riskante gewoonten en in 6.4 wordt verder ingegaan op de gezondheid van de respondenten. In paragraaf 6.5 komen de contacten met de hulpverlening aan bod. In paragraaf 6.6 wordt de financiële situatie behandeld. Paragraaf 6.7 gaat in op de verschillende categorieën. Ten slotte worden in paragraaf 6.8 de conclusies geformuleerd.

Na de detentie zijn in totaal vijftig van de honderd respondenten opnieuw geïnterviewd. In de interviews die eerder tijdens de detentie met deze respondenten zijn gehouden, hebben zij onder meer uitspraken gedaan over verwachtingen van het leven na de vrijlating. In verschillende paragrafen wordt steeds ook even bij deze verwachtingen stilgestaan. Wanneer in de tekst gerefereerd wordt aan uitspraken van deze vijftig respondenten, wordt dat aangegeven met: ($N^{\text{tot}}=50$). In een aantal gevallen betreft het de gegevens van 48 respondenten.¹ In de tekst wordt dit aangegeven met: ($N^{\text{tot}}=48$).

Over het algemeen geeft de na de vrijlating geïnterviewde groep een goed beeld van de totale groep van honderd respondenten. Indien de groep, die na de detentie is geïnterviewd, op een bepaald punt toch afwijkt van de totale groep, dan wordt dat in een voetnoot toegelicht.

Een aantal respondenten ($N=16$; $N^{\text{tot}}=50$) dat na vrijlating opnieuw gedetineerd was, is tijdens de ‘nieuwe’ detentie geïnterviewd. In de interviews is dan niet gevraagd naar de situatie op dat moment, maar naar de omstandigheden na de onderzochte detentie. Zo is bij drugsgebruik bijvoorbeeld gevraagd naar het gebruik ‘buiten’ na de onderzochte detentie en niet ‘binnen’.

6.1 Tijdsbesteding

6.1.1 Werk

1. Twee respondenten uit de Marwei, die aanvankelijk tijdens de detentie twee keer zouden worden geïnterviewd, hebben het tweede interview in detentie gemist, waardoor een aantal vragen die betrekking hadden op het leven na de vrijlating niet aan hen zijn gesteld. Zie ook de inleiding van hoofdstuk 5.

Voor de detentie beschikte bijna de helft van de respondenten ($N=24$; $N^{\text{tot}}=50$) over betaald werk.² In detentie dacht het merendeel van deze respondenten ($N=14$; $N^{\text{tot}}=50$) dat zij na de vrijlating weer door zouden kunnen gaan met hetzelfde werk als voor de detentie, drie wisten het nog niet en zeven respondenten gingen ervan uit dat zij op zoek moesten naar een nieuwe baan.³ Geen enkele respondent had na de vrijlating ($N^{\text{tot}}=50$) de indruk dat hij in detentie vaardigheden had opgedaan, die op de arbeidsmarkt in de vrije maatschappij nog van pas zouden komen. Gedurende de detentie schatten de respondenten de kans op een baan na een korte vrijheidsstraf op circa dertig procent en na een taakstraf op ongeveer vijftig procent.⁴

Na de detentie was de situatie op de arbeidsmarkt (nog) minder florissant dan voor de detentie:⁵ ongeveer veertig procent ($N=18$; $N^{\text{tot}}=50$) had werk.⁶ Zeven van hen werkten volledig. Drie van hen deden dit werk ook al voor de detentie. Hun werkgever was op de hoogte van de detentie. De andere vier hadden een nieuwe baan gevonden. Geen van hen had de werkgever ingelicht over het strafblad en de detentie. Er was volgens deze respondenten ook niet naar dergelijke informatie gevraagd.⁷

-
2. In de totale groep beschikte bijna veertig procent ($N=39$; $N^{\text{tot}}=100$) over betaald werk voor de detentie.
 3. Dit komt overeen met de opvattingen van de werkende respondenten ($N=39$; $N^{\text{tot}}=100$) uit de totale groep: de meerderheid ($N=23$) dacht dat zij na de vrijlating door konden gaan met het werk van voor de detentie, zes gingen ervan uit dat zij op zoek moesten naar een nieuwe baan en tien wisten niet of ze door konden gaan met hun werk.
 4. Bij de respondenten in de Marwei is nagegaan of zij deze kans aan het begin en tegen het einde van de detentie anders inschatten. Dat bleek echter niet zo te zijn. De gemiddeldes veranderden nauwelijks.
 5. In de literatuur is al eerder opgemerkt dat de afstand tot de arbeidsmarkt voor ex-gedetineerden nogal groot is. Naast het hebben van een strafblad zijn daar ook andere factoren voor aan te wijzen: veel ex-gedetineerden zijn relatief 'oud' (25-34), zodat zij vaak te duur zijn voor ongeschoold werk. Naast een gebrekkige opleiding speelt vaak ook de werkervaring een rol. Doorgaans bestaat die uit los/vaste werkzaamheden. Het komt vaak voor dat ex-gedetineerden als zelfstandige op de arbeidsmarkt actief worden. Meestal gaat het om eenmansbedrijfjes die volgens de Kamer van Koophandel weinig levensvatbaar zijn. In de praktijk blijkt dat deze bedrijfjes vaak binnen één jaar niet meer bestaan en dat de ex-gedetineerde ondernemer vervolgens van branche verandert (Stichting Reclustering Nederland, 1995: 5-6). Uit een internationaal onderzoek blijkt dat het voor ex-gedetineerden doorgaans gemakkelijker is om een baan te vinden met behulp van een officiële organisatie. Zij hebben echter de neiging om via informele netwerken werk te zoeken (NACRO, 1998: 4). Zie verder voor een literatuuroverzicht omtrent de arbeidspositie van gedetineerden voor en na detentie in Nederland, een aantal Europese landen en de Verenigde Staten: Netburg, 1996.
 6. Meerdere respondenten gaven na de detentie aan strafbare feiten te hebben gepleegd. Ruim tien procent bleek ($N=7$; $N^{\text{tot}}=50$) activiteiten zoals het dealen van drugs, heling en diefstal als reguliere arbeid te zien.
 7. De student Bedrijfskunde Egbert Felet (Katholieke Universiteit Nijmegen) heeft de bereidwilligheid onderzocht van werkgevers in de telemarketingbranche ('call centers') om ex-gedetineerden aan te stellen. Slechts tien procent zei op voorhand nee omdat zij verwachtten dat een ex-gedetineerde slechter functioneert dan een werknemer zonder strafblad (Felet, 1998). In een onderzoek onder Engelse werkgevers kwam naar voren dat zij zich doorgaans meer zorgen maken over de houding, het zelfvertrouwen en de teamgeest van hun personeel, dan over hun specifieke ervaring en vaardigheden. Circa tachtig procent ondervond regelmatig problemen bij het werven van personeel en ongeveer zeventig procent van hen zou in overweging nemen een ex-gedetineerde aan te stellen (NACRO, 1998: 7). Bij een vergelijkbaar onderzoek in Vlaanderen bleek dat Vlaamse werkgevers het bezit van een strafblad als de voornaamste reden zagen om van aanstelling af te zien (NACRO,

De overige elf, die na de detentie werkten, hadden zwart werk, dat vrij onregelmatig was. Het aantal uren dat per week gewerkt werd, was daardoor niet te schatten. Zes respondenten ontpleooiden deze ‘zwarte’ activiteiten ook al voor de detentie. Eén respondent vertelde dat hij thuiswerk deed (onder andere het in elkaar vouwen van folders). Hij vergeleek dit met het werk dat hij tijdens de detentie moest verrichten: hij vond het werk niet plezierig, maar het gaf een beetje structuur aan de dag en hij hield er nog wat geld aan over.

Al met al kan gesteld worden dat het verrichten van betaalde arbeid voor bijna veertig procent ($N=18$; $N^{\text{tot}}=50$) van belang was voor het structureren van hun tijdsbesteding. Bij slechts een minderheid bepaalde arbeid de volledige weekindeling ($N=7$; $N^{\text{tot}}=50$).

6.1.2 Opleiding

Vijf respondenten volgden voor de detentie een opleiding ($N^{\text{tot}}=50$).⁸ In detentie volgden twee respondenten een cursus ($N^{\text{tot}}=50$).⁹ Twaalf respondenten ($N^{\text{tot}}=48$) hadden in detentie nog plannen om na de vrijlating een opleiding te gaan volgen.

Slechts één respondent ($N^{\text{tot}}=50$), die zijn straf in een half open inrichting had uitgezeten, volgde na de detentie een opleiding.

Circa zeventig procent van de gedetineerde respondenten ($N=34$; $N^{\text{tot}}=48$) zei geen interesse te hebben na de vrijlating een opleiding te volgen en twee wisten het nog niet. De anderen ($N=14$; $N^{\text{tot}}=48$) gaven na de vrijlating aan dat zij wel van plan waren ooit nog een opleiding te beginnen. Ruim de helft van diegenen die nog een opleiding wilden volgen ($N=9$; $N^{\text{tot}}=50$), wist ook aan te geven wat voor soort opleiding ze wilden volgen: bijvoorbeeld een opleiding tot lasser in de scheepsbouw, of een horeca-opleiding. De andere vijf hadden vage plannen voor ‘iets met computers’. Of: ‘Ik wil een omscholing doen, zodat ik weer aan het werk kan, maar ik weet eigenlijk ook nog niet wat voor werk ik zou willen doen.’

6.1.3 Andere tijdsbestedingen naast opleiding en werk

Voor de detentie was ongeveer twintig procent ($N=11$; $N^{\text{tot}}=50$) lid van een vereniging. Het betrof hoofdzakelijk sportclubs. Tijdens de detentie nam tweederde ($N=30$; $N^{\text{tot}}=48$) van de respondenten deel aan recreatieve activiteiten in de inrichting. In detentie gingen respondenten die lid waren van een vereniging er vanuit dat zij na de detentie lid zouden

1998: 7). Deze onderzoeken zeggen helaas niets over het feitelijke gedrag van werkgevers. De mogelijkheid bestaat dat Vlaamse werkgevers het minst neigen tot het geven van sociaal wenselijke antwoorden. In Nederland zal overigens het gebruik van justitiële gegevens worden verruimd: niet alleen werkgevers, maar ook maatschappelijke organisaties kunnen naar het strafrechtelijk verleden vragen. Burgemeesters krijgen bovendien de beschikking over meer justitiële gegevens, waardoor waarschijnlijk de kans op het verstrekken van een verklaring omtrent het gedrag wordt verkleind (TK, 1995-1996, 24 797, nr. 3; Brok, 1999).

8. In de totale groep ($N^{\text{tot}}=100$) volgden acht respondenten voor de detentie een opleiding.

9. In de totale groep ($N^{\text{tot}}=100$) volgden vijf respondenten tijdens de detentie een cursus.

blijven. Na de vrijlating bleken de meesten inderdaad lid te zijn gebleven. Een paar hadden het lidmaatschap opgezegd, maar dat had naar hun zeggen niets met de detentie van doen.

6.1.4 Tijdsbesteding algemeen

Voor de detentie beleefde ruim de helft van de respondenten ($N=27$; $N^{\text{tot}}=50$) geen verschil tussen doordeweekse dagen en het weekend. Kenmerken van deze respondenten waren het niet hebben van een baan, hard drugsgebruik, problematisch drinken en het ontbreken van een vaste woon- en verblijfplaats.

Tijdens de detentie had iedereen uiteraard een dak boven zijn hoofd en was er nog steeds sprake van drugs- en alcoholgebruik, zij het in mindere mate dan voor de detentie. Verder werd iedereen onderworpen aan de strakke regelmaat van de inrichting. Een kwart van de respondenten ($N=12$; $N^{\text{tot}}=48$) had tijdens de detentie het plan opgevat om na de vrijlating de eigen tijdsbesteding te veranderen. Een voorbeeld: 'ik stond [voor de detentie] om twaalf uur op, dan ging ik met koffie en een peuk op de bank liggen en verder was ik vooral veel bezig met stelen. Dat moet veranderen.' De respondenten die hun tijdsindeling wilden veranderen, hoopten door meer structuur in de dag te brengen, niet meer zo snel tot drugsgebruik en/of het plegen van strafbare feiten te komen. Een belangrijk middel om die structuur te verwezenlijken was volgens hen het bedrijven van sport.

Op een enkeling na waren de respondenten echter van mening dat zich na de vrijlating in vergelijking tot de periode voor de detentie niet of nauwelijks veranderingen hadden voorgedaan wat betreft hun tijdsbesteding. Een minderheid ($N=7$; $N^{\text{tot}}=50$) had na de vrijlating een volle werkweek. Al met al hadden de respondenten nog steeds veel moeite met het structureren van hun tijd. Bijna de helft ($N=24$; $N^{\text{tot}}=50$) sprak in de interviews over 'verveling', 'rondhangen', 'zwerven' en 'van dag tot dag leven'.

6.2 Leefsituatie

6.2.1 Contacten met personen uit de inrichting

Tijdens de detentie kon circa eenderde ($N=17$; $N^{\text{tot}}=48$) zich voorstellen dat zij na de vrijlating sociale en/of ‘zakelijke’ betrekkingen zouden onderhouden met medege-detineerden. Achteraf gezien waren het veelal loze beloften of zoals een van de respondenten het uitdrukte: ‘Als ik alle kaartjes had moeten ontvangen, die ze beloofd hadden te sturen, dan had ik de slaapkamer en de woonkamer hier, niet meer hoeven te behangen.’ Zelf namen zij echter ook geen initiatief om het contact te herstellen en in stand te houden. Na de vrijlating bleek nog geen twintig procent ($N=9$; $N^{\text{tot}}=50$) contact te hebben met voormalige medege-detineerden. Zeven respondenten ($N^{\text{tot}}=50$), waaronder één zelfmelder, onderhielden sociale contacten met voormalige medege-detineerden. Twee respondenten ($N^{\text{tot}}=50$), beiden uit gesloten inrichtingen, hadden na hun vrijlating nog ‘zakelijk’ contact met medege-detineerden. De overige gedetineerden hadden na de vrijlating geen enkel contact meer met medege-detineerden. Het merendeel had bewust alle banden verbroken: ‘met dat soort mensen wil ik niks te maken hebben’ of: ‘er zullen best wel een paar goeie, eerlijke jongens tussen zitten, maar dat geldt voor de meesten echt niet, dus daar kun je dan maar beter bij weg blijven.’

6.2.2 (Familie)relaties

Een half jaar voor de detentie had bijna de helft van de respondenten ($N=24$; $N^{\text{tot}}=50$) geen partner. Ongeveer tien procent ($N=6$; $N^{\text{tot}}=50$) was getrouwd, bijna een vijfde ($N=9$; $N^{\text{tot}}=50$) woonde samen en circa twintig procent ($N=11$; $N^{\text{tot}}=50$) had een vriendin, waarmee echter niet werd samengewoond. Kort voor de detentie liep bij drie respondenten ($N^{\text{tot}}=50$) de relatie op de klippen.¹⁰ Dit werd door twee respondenten toegeschreven aan de detentie en door één aan het delict naar aanleiding waarvan hij gedetineerd werd: het betrof een zedendelict. Tijdens de detentie werden geen relaties afgebroken.

Tijdens de detentie dachten elf respondenten ($N^{\text{tot}}=48$) dat na de vrijlating de relatie met hun partner zou veranderen. Zij gingen er aan de ene kant vanuit dat het contact intiemer zou worden. Aan de andere kant wezen zij er ook op dat er na de vrijlating wellicht eerst een periode zou verstrijken, waarin beide partners weer aan elkaar zouden moeten wennen. Acht respondenten ($N^{\text{tot}}=48$) hielden tijdens de detentie ook rekening met botsingen met de partner na de vrijlating. Als gronden voor eventuele conflicten noemden deze respondenten het beschaamde vertrouwen van de partner en de angst dat hun man of vriend weer zou terug vallen in drugsgebruik. Gedurende de detentie wisten twee respondenten die voor de detentie geen relatie hadden, een nieuwe relatie aan te gaan. Eén van deze respondenten hield ook rekening met problemen na de vrijlating, omdat hij en zijn nieuwe vriendin elkaar nog nooit buiten de gevangensmuren hadden ontmoet.

Tabel 6.1 laat zien hoe de situatie er na de vrijlating uitzag.

10. In de totale groep ($N^{\text{tot}}=100$) liep vlak voor de detentie bij exact tien procent de relatie op de klippen.

Tabel 6.1: *Relatie na de detentie*

	Gesloten inrichtingen N=39		Half open inrichtingen N=11		Totaal N=50	
Geen relatie	22	56%	7	64%	29	58%
Getrouwd	5	13%	1	9%	6	12%
Samenwonend	8	21%	1	9%	9	18%
Vriend(in), niet samen- wonend	3	8%	2	18%	5	10%
Anders*	1	3%	-	-	1	2%

* Het betrof een respondent die na de vrijlating bij zijn ex-vrouw is ingetrokken.

Opvallend is dat het aantal respondenten zonder partner na de detentie met tien procent is gestegen, doordat een aantal relaties was verbroken. Ook de twee relaties die tijdens de detentie ontstonden, waren na de vrijlating verbroken. De meeste respondenten brachten het stranden van hun relatie niet direct in verband met de detentie. Er waren meestal al andere problemen. De detentie was de spreekwoordelijke druppel die de emmer deed overlopen. Eén respondent maakte er overigens op attent dat de hem opgelegde korte vrijheidsstraf een ‘emancipatoire’ uitwerking op zijn vrouw had gehad. Normaal gesproken ging hij thuis over het geld en om die reden stonden de bankpasjes op zijn naam. Tijdens de detentie had hij deze zaken aan zijn vrouw overgedragen. Na zijn vrijlating maakte zij echter niet direct aanstalten om hem deze spullen terug te geven. De respondent was van mening dat de relatie weer als vanouds was, nadat hij zijn vrouw de bankpas had afgepakt. In detentie gaf tachtig procent van de alleenstaande respondenten aan dat zij een nieuwe partner over hun strafverleden zouden inlichten. Circa zestig procent van de alleenstaanden was van mening dat het hebben van een strafblad een toekomstige partner niet af zou schrikken. Volgens sommigen zou het een strafblad op de relationele markt zelfs een pluspunt zijn: ‘als ik bij mij in de kroeg vertel dat ik gezeten heb, dan zie je zo dat daar vrouwtjes op af komen. Je hebt er gewoon van die vrouwen bij, die vinden dat spannend.’

Circa zestig procent van de respondenten (N=31; N^{tot}=50) had kinderen. Voor de detentie woonden vijf respondenten bij die kinderen en de moeder, de kinderen van tien respondenten woonden alleen bij hun moeder, in vijf andere gevallen woonden de kinderen verspreid en twee respondenten hadden zelfstandig wonende kinderen. Acht respondenten hadden geen contact met hun kinderen en één respondent is tijdens de detentie vader geworden. Tijdens de detentie hielden zes respondenten er rekening mee dat na de vrijlating het contact met hun kinderen positief zou veranderen. Deze vaders gingen ervan uit dat hun kinderen blij zouden zijn met het feit dat zij hun vader vaker zouden zien.

Tabel 6.2 laat zien waar de kinderen van de respondenten na de detentie woonden.

Tabel 6.2: *Kinderen na de detentie*

	Gesloten inrichtingen N=39		Half open inrichtingen N=11		Totaal N=50	
Geen kinderen	13	33%	6	55%	19	38%
Kinderen woonden bij beide ouders	5	13%	1	9%	6	12%
Kinderen woonden alleen bij moeder	8	21%	1	9%	9	18%
Kinderen woonden verspreid (bij verschillende moeders; kindertehuizen, etc.)	4	10%	1	9%	5	10%
Kinderen woonden zelfstandig	1	3%	1	9%	2	4%
Vader had geen contact met kinderen	8	21%	1	9%	9	18%

Bij drie respondenten ($N^{\text{tot}}=50$), die allen hun straf in een gesloten inrichting hadden uitgezeten, was sprake van veranderingen ten opzichte van de situatie voor de detentie: één respondent ging na de detentie weer bij zijn kinderen en hun moeder wonen. Voor de detentie woonde hij niet bij hen. Een ander bleek na de detentie geen contact meer met zijn kinderen te hebben, die bij hun moeder woonden. Eén respondent leefde voor zijn detentie met zijn vrouw en kinderen in één huis. Toen hij vrijkwam, was zijn vrouw echter met de kinderen naar de Nederlandse Antillen verhuisd. Volgens de respondent was zijn vrouw niet omwille van zijn detentie uit Nederland vertrokken. De respondent die tijdens de detentie vader was geworden, ging na de vrijlating bij zijn kind en de moeder wonen.

Tien respondenten ($N^{\text{tot}}=48$) gingen ervan uit dat na de vrijlating de band met een aantal familieleden zou veranderen. Elf respondenten ($N^{\text{tot}}=48$) meenden dat na de detentie ook het contact met vrienden en kennissen zou veranderen. Achterliggende gedachte was dat men tijdens de detentie 'zijn echte vrienden had leren kennen'. Door de detentie was een schifting opgetreden, waardoor minder goede contacten waren verbroken en waardevolle relaties verstevigd werden. Over het algemeen hadden de respondenten het gevoel dat er meer mensen afvielen dan overbleven na de detentie.

6.2.3 Woonsituatie

Voor de detentie beschikte ruim zestig procent van de respondenten ($N=32$; $N^{\text{tot}}=50$) over zelfstandige woonruimte, tien procent ($N=5$; $N^{\text{tot}}=50$) woonde bij familie, eveneens tien procent ($N=5$; $N^{\text{tot}}=50$) zat op kamers of in onderhuur, twaalf procent ($N=6$; $N^{\text{tot}}=50$) was dakloos en twee respondenten woonden in een woonwagen.¹¹

11. In de totale groep respondenten ($N^{\text{tot}}=100$) beschikte zestig procent voor de detentie over zelfstandige woonruimte, woonde circa tien procent bij familie en zat nog eens tien procent op kamers of in onderhuur en was vijftien procent dakloos.

Tijdens de detentie ging ongeveer de helft van de respondenten ($N=26$; $N^{\text{tot}}=48$) ervan uit dat zij na de vrijlating weer op hetzelfde adres als voor de detentie zouden gaan wonen. Circa de helft speelde ook met de gedachte na de vrijlating te verhuizen. Men wilde hoofdzakelijk verhuizen omwille van de buurt of omdat men elders een mooiere of een zelfstandige woonruimte¹² hoopte te krijgen. Slechts één respondent gaf aan na de vrijlating ‘een fris begin’ te willen maken en om die reden te willen verhuizen.

Tabel 6.3 laat zien hoe de respondenten woonden op het moment dat zij werden geïnterviewd.

Tabel 6.3: *Woonsituatie na de detentie*

	Gesloten inrichtingen N=39		Half open inrichtingen N=11		Totaal N=50	
Zelfstandige woonruimte	19	49%	8	72%	27	54%
- woonwagen	2	5%	-	-	2	4%
Op kamers/onderhuur	1	3%	1	9%	2	4%
Dakloos/geen vast adres	12	31%	1	9%	13	26%
Afkickcentrum/ ontwenningsskliniek	2	5%	-	-	2	4%
Bij familie	3	8%	1	9%	4	8%

12. Uit onderzoek onder 445 gedetineerden blijkt dat bijna zestig procent van de onderzoeksgroep na de detentie niet terug kan keren naar de oude woonsituatie van voor de detentie. Tien procent bleek reeds voor de detentie dakloos te zijn. Als redenen voor verlies van woonruimte worden onder andere genoemd: echtscheiding tijdens de detentie, ontruiming van de woning tijdens de detentie, het willen vermijden van contacten met het criminele milieu of het verlies van inkomen. Wat de woonwensen van (ex-)gedetineerden betreft, wordt duidelijk dat velen vooral op zoek zijn naar een zelfstandige woonruimte. Slechts een klein segment heeft zijn zinnen gezet op een vorm van begeleid wonen of een opvangproject voor (ex-)gedetineerden (BONJO, 1999: 59-71).

Na de detentie is het aantal respondenten met zelfstandige woonruimte afgenomen. Verder is het aantal daklozen of ex-gedetineerden zonder vast adres toegenomen. Zes respondenten waren voor de detentie al dakloos.

In de periode waarin de respondenten na de vrijlating werden geïnterviewd, woonde de helft ($N=25$; $N^{\text{tot}}=50$), waaronder negen zelfmelders, op hetzelfde adres als voor de detentie, circa eenderde ($N=16$; $N^{\text{tot}}=50$), waaronder één zelfmelder, was verhuisd en bijna twintig procent ($N=9$; $N^{\text{tot}}=50$) had geen huisvesting.

De respondenten, die niet meer op hun oude adres woonden ($N=16$; $N^{\text{tot}}=50$), noemden daarvoor verschillende redenen. Drie respondenten gaven aan dat zij verhuisd waren omdat de nieuwe woning aantrekkelijker was dan die waar zij voor de detentie woonden. Een andere respondent gaf als reden voor verhuizing het feit dat zijn vriendin, waarmee hij voor de detentie had samengewoond, tijdens de detentie een nieuwe relatie was aangegaan, waardoor de respondent na de vrijlating niet meer welkom was in de gemeenschappelijke woning; vier respondenten zijn na de vrijlating gaan samenwonen met hun vriendin en één is bij zijn ex-vrouw ingetrokken; een andere respondent is tijdens de detentie vanwege een huurschuld uit zijn woning gezet. Hij zag zich genoodzaakt bij zijn moeder in te trekken. Twee respondenten wilden weg uit het milieu van drugsgebruikers en één respondent was door familie omwille van zijn drugsgebruik op straat gezet. Twee anderen hebben na de detentie eerst een tijdje rondgezworven voordat zij onderdak vonden bij respectievelijk familie en in een afkickcentrum. Weer een ander heeft zich na de detentie op laten nemen in een kliniek om zijn alcoholverslaving de baas te worden.

6.3 Riskante gewoonten

6.3.1 Alcohol, gokken, soft en hard drugs en combinaties

Voor de detentie was er bij ongeveer een kwart ($N=12$; $N^{\text{tot}}=50$) sprake van problematisch alcoholgebruik.¹³ Na de detentie gaven vier van hen aan dat zij nog steeds veel dronken en dat zij dit zelf problematisch vonden. Eén van hen had zich op laten nemen in een ontwenningskliniek. De andere zeven gebruikten ook nog alcohol maar zij vonden dit zelf niet problematisch, omdat zij naar eigen zeggen minder waren gaan drinken (een paar van hen noemde in vergelijking met een half jaar voor de detentie inderdaad een veel lager aantal glazen alcohol dat zij wekelijks consumeerden). Uit de gesprekken met de andere respondenten, die voor de detentie geen problematisch alcoholgebruik hadden ($N=38$; $N^{\text{tot}}=50$), is naar voren gekomen dat in deze groep zich na de detentie geen nieuwe vormen van problematische consumptie van alcohol hebben voorgedaan.

Zes procent ($N=3$; $N^{\text{tot}}=50$) vond het eigen gokgedrag voor de detentie problematisch. Na de vrijlating gaf één van hen aan dat gokken nog steeds problematisch was. Volgens de andere twee dateerden hun gokproblemen van voor de onderzochte detentie en waren deze inmiddels niet meer actueel. Geen van de andere respondenten gaf aan na de detentie met gokproblemen te maken te hebben gekregen.

13. In de totale groep respondenten ($N^{\text{tot}}=100$) was bij circa twintig procent sprake van problematisch alcoholgebruik.

Voor de detentie gebruikte circa eenderde van de respondenten ($N=17$; $N^{\text{tot}}=50$) soft drugs en bijna de helft ($N=23$; $N^{\text{tot}}=50$) hard drugs. Tijdens de detentie wisten tien respondenten ($N^{\text{tot}}=48$) absoluut zeker dat zij na de vrijlating door zouden gaan met drugsgebruik. De anderen twijfelden of zij hun gebruik zouden afbouwen of helemaal zouden stoppen.

In het hard drugsgebruik van de respondenten blijken zich na de detentie weinig veranderingen te hebben voorgedaan. Twee respondenten, die voor de detentie hard drugs gebruikten, hadden na de vrijlating het gebruik gestaakt. Eén van hen was met drugsgebruik gestopt omdat hij weer bij zijn ex-vrouw en kinderen was ingetrokken en die hadden hem te verstaan gegeven, dat hij niet meer welkom zou zijn wanneer hij weer terug zou vallen in drugsgebruik. Een ander had zich laten opnemen in een ontwenningsskliniek. Twee respondenten, die een aantal jaren voor de onderzochte detentie drugs gebruikten, waren na de vrijlating weer gaan gebruiken.

Bij vier respondenten was sprake van problematische gebruik van zowel alcohol als van hard drugs. De respondent die na de detentie van mening was dat zijn gokgedrag problematisch was, gebruikte daarnaast ook hard drugs ($N^{\text{tot}}=50$).

Na de detentie was het aantal hard drugsgebruikers en problematische drinkers bijna even groot als voor de detentie.

6.4 Gezondheid

Voor de detentie had veertig procent ($N=20$; $N^{\text{tot}}=50$) medische klachten.¹⁴ Zij stonden op één na allemaal onder behandeling van een arts ($N=19$; $N^{\text{tot}}=50$). Ongeveer eenderde ($N=17$; $N^{\text{tot}}=50$) gaf aan voor de detentie psychische klachten te hebben gehad. Het merendeel ($N=13$; $N^{\text{tot}}=50$) had daarnaast contact gezocht met een hulpverlener.

Tijdens de detentie maakte de helft van de respondenten ($N=25$; $N^{\text{tot}}=50$) kenbaar medische problemen te hebben en bijna een kwart ($N=12$; $N^{\text{tot}}=50$) gaf aan psychische klachten te hebben.¹⁶ Gedurende de detentie stond bijna iedereen met medische klachten onder behandeling van een arts ($N=21$; $N^{\text{tot}}=50$). Ook respondenten met psychische klachten zochten tijdens de detentie de steun van een hulpverlener ($N=10$; $N^{\text{tot}}=50$).¹⁷

In tabel 6.4 wordt weergegeven hoe de situatie met betrekking tot gezondheidsklachten na de detentie was.

14. In de totale groep respondenten ($N^{\text{tot}}=100$) had dertig procent medische klachten voor de detentie.

15. In de totale groep respondenten ($N^{\text{tot}}=100$) had een kwart psychische klachten voor de detentie.

16. Dit komt overeen met de situatie van de totale groep respondenten ($N^{\text{tot}}=100$) tijdens de detentie.

17. Idem.

Tabel 6.4: *Medische klachten na de detentie*

	Gesloten inrichtingen N=39		Half open inrichtingen N=11		Totaal N=50	
Geen medische klachten	28	72%	7	63%	35	70%
Rug en/of nek	3	8%	-	-	3	6%
Irritatie/allergische reactie huid	2	5%	1	9%	3	6%
Maag	1	3%	1	9%	2	4%
Hoofdpijn	1	3%	-	-	1	2%
Afkickverschijnselen	3	8%	-	-	3	6%
Overige	1	3%	2	18%	3	6%

Ongeveer eenderde van de respondenten ($N=17$; $N^{\text{tot}}=50$) had voor, tijdens en na de detentie geen gezondheidsproblemen. Circa twintig procent ($N=9$; $N^{\text{tot}}=50$) had uitsluitend tijdens de detentie fysieke klachten, hoofdzakelijk sportblessures en ademhalingsproblemen. Na de detentie verdwenen deze klachten weer.

In totaal gaven na de detentie dertien respondenten aan dat ze psychische klachten hadden. De helft van de respondenten had noch voor noch tijdens of na de vrijlating psychische problemen. Ruim tien procent ($N=6$) had van voor tot na de detentie psychische klachten. Nog eens zeven respondenten hadden alleen na de vrijlating psychische problemen.

6.5 Hulpverlening

Na de vrijlating is de respondenten gevraagd of zij voldoende begeleiding hadden gekregen bij de voorbereiding op hun terugkeer in de samenleving. Exact de helft was van mening dat er na de detentie vanuit penitentiaire inrichtingen en door hulpverlenende instellingen niet voldoende begeleiding werd aangeboden. Zelf hadden zij overigens geen hulp nodig gehad, maar 'er zijn zat jongens, die dat wel hard nodig hebben'. Respondenten die gedetineerd waren geweest in een half open inrichting, hadden relatief vaak het idee dat zij na de detentie geen extra hulp nodig hadden.

Bijna veertig procent ($N=19$; $N^{\text{tot}}=50$) was eveneens van mening dat er na de detentie niet voldoende hulp werd geboden. Deze respondenten vonden van zichzelf dat zij na de vrijlating ook begeleiding nodig hadden. Op twee na hadden al deze respondenten hun straf uitgezeten in een gesloten inrichting. Zes respondenten hadden geen mening over de hulpverlening.

Na de vrijlating bleek bijna de helft ($N=22$; $N^{\text{tot}}=50$) contact te hebben met een hulpverlenende instantie. In deze groep bevonden zich slechts drie zelfmelders. Zestien respondent hadden voor de detentie ook al contact met hulpverlenende instellingen.

Vier respondenten hadden hulp gezocht bij het RIAGG of de sociale dienst in het kader van schuldsanering of budgetbeheer. Drie respondenten waren in de dak- en thuislozenopvang terechtgekomen.¹⁸ Twaalf respondenten namen contact op met de hulpverlening omwille van hun verslaving. Acht respondenten onderhielden contact met de reclassering. Bij vier van hen had het contact betrekking op een rechtszaak: zo moest er tweemaal een achtergrondrapportage voor de rechter worden geschreven, werd één respondent door de rechter onder toezicht van de reclassering gesteld en in één geval had een respondent tijdens het uitvoeren van een taakstraf contact met de reclassering. Bij de overige vier hielp de reclassering met het aanvragen van een uitkering en het regelen van huisvesting.

Acht respondenten bleken tevreden te zijn over hetgeen hen door hulpverlenende instellingen werd geboden. De overige veertien waren niet tevreden over de geboekte resultaten. Een veel gehoorde klacht betrof de vaak lange wachtlijsten bij instellingen voor maatschappelijk werk. Daarnaast bleek dat aan de hooggespannen verwachtingen van de respondenten vaak niet tegemoet kon worden gekomen. Zo bleek één respondent erg teleurgesteld nadat een maatschappelijk werker hem verteld had, dat hij naar alle waarschijnlijkheid in dit leven niet meer van zijn schulden af kwam. De respondent leefde namelijk al geruime tijd van een uitkering en had ruim een ton schuld. Gezien zijn strafblad, lage opleiding en beperkte werkervaring zag het er niet naar uit dat hij op korte termijn een goede betaalde baan zou kunnen krijgen. Desalniettemin leefde de respondent nog steeds in de veronderstelling dat zijn financiële problemen binnen een aantal jaren verholpen zouden kunnen worden. Verder was opvallend dat respondenten er vaak vanuit gingen dat de reclassering, het maatschappelijk werk of een andere instantie na de vrijlating wel contact met hen zouden opnemen. Met name onder diegenen die na de vrijlating geen gebruik maakten van de diensten van dergelijke instellingen, werd de volgende opvatting vaak gehoord: 'ik had eerlijk gezegd wel verwacht dat ze [de reclassering] me zouden bellen, maar toen ik niets hoorde heb ik het er maar bij laten zitten.'

18. Een respondent was bezig de intake-procedure bij Exodus te doorlopen. Begin jaren tachtig werd Exodus opgericht om de Haagse kerken te betrekken bij het pastorale werk in het gevangeniscomplex in Scheveningen. Daarnaast was Exodus ook gericht op het bieden van nazorg aan justitiabelen. Tijdens het verblijf bij Exodus wordt aan de hand van een individueel begeleidingsplan gewerkt aan het zelfstandig leren wonen, het opdoen van werkervaring, sociale vaardigheden en het vinden van een doel in het leven. Inmiddels is Exodus ook in Utrecht van start gegaan. De ingangseisen zijn echter strikt: verslaafden komen niet in aanmerking (Van Erpecum, 1996: 31-33). Inmiddels is mij bekend geworden dat de zojuist genoemde respondent om deze reden niet aan het Exodus-project kan deelnemen.

6.6 Financiële situatie

6.6.1 Inkomsten

Voor de detentie had circa de helft ($N=24$; $N^{\text{tot}}=50$) betaald werk.¹⁹ Het merendeel werkte in loondienst ($N=17$; $N^{\text{tot}}=50$) en de overigen waren zelfstandig ondernemer ($N=7$; - $N^{\text{tot}}=50$). De helft van de werkende respondenten verrichtte de arbeid 'wit' ($N=12$; - $N^{\text{tot}}=50$).

Het aantal respondenten met betaald werk is na de detentie veranderd ($N=18$; $N^{\text{tot}}=50$). Diegenen die zich voor de detentie als zelfstandig ondernemer zagen ($N=7$; $N^{\text{tot}}=50$), verrichtten in hoofdzaak 'zwart' of 'grijs' werk ($N=6$; $N^{\text{tot}}=50$). Van deze handeltjes bleken er na de detentie nog drie ($N^{\text{tot}}=50$) overeind te zijn gebleven. De enige zelfstandig ondernemer, die voor de detentie een 'wit' bedrijf had, was dit na de detentie kwijt. Het totale percentage werkende respondenten dat zijn geld volledig 'wit' verdiende, is na de detentie overigens teruggelopen ($N=7$; $N^{\text{tot}}=50$).

Voor de detentie ontving ruim eenderde ($N=18$; $N^{\text{tot}}=50$) geen uitkering. Ongeveer de helft ($N=26$; $N^{\text{tot}}=50$) ontving een uitkering in verband met werkloosheid en circa eentiende ($N=6$; $N^{\text{tot}}=50$) vanwege ziekte. Tabel 6.5 laat zien dat na de detentie het percentage respondenten zonder uitkering aanzienlijk is teruggelopen.

Tabel 6.5: *Uitkering na de detentie*

	Gesloten inrichtingen N=39		Half open inrichtingen N=11		Totaal N=50	
Geen uitkering	5	13%	5	45%	10	20%
ABW/RWW	26	67%	1	9%	27	54%
WW	3	8%	2	18%	5	10%
WAO	4	10%	3	27%	7	14%
Onbekend*	1	3%	-	-	1	2%

* Deze respondent had na de vrijlating een voorschot van de sociale dienst ontvangen. Het was hem echter niet duidelijk of hij daarna maandelijks een uitkering zou ontvangen.

Bijna tachtig procent ($N=39$; $N^{\text{tot}}=50$) ontving na de detentie een uitkering. Met name respondenten, die hun straf in een gesloten inrichting hadden uitgezeten, bleken na de detentie in hoge mate van een uitkering afhankelijk te zijn.

Ongeveer eenderde ($N=18$; $N^{\text{tot}}=50$), waaronder twee respondenten die hun straf in een zelfmeldinrichting hadden uitgezeten, gaf aan naast een uitkering ook andere inkomsten te ontvangen. Bij elf respondenten ging het om 'zwart' verrichte arbeid in hoofdzakelijk de bouw, horeca of de oud-ijzerhandel. Zeven respondenten verkregen aanvullende inkom-

19. In de totale groep respondenten ($N^{\text{tot}}=100$) beschikte voor de detentie bijna veertig procent over een betaalde baan.

sten door heling, dealen, het plegen van uitkeringsfraude en diefstal. Zij zagen dit zelf als ‘werk’.

Drie respondenten, die allen hun straf in een gesloten inrichting hadden uitgezeten, hadden geen baan en ook geen uitkering. In twee gevallen kwam dat door het ontbreken van een vaste woon- of verblijfplaats. De derde had wel een vast adres, maar omdat hij ‘ongeoorloofd afwezig’²⁰ was kon hij geen aanspraak maken op een uitkering en voorzag hij in zijn eigen onderhoud door het dealen van drugs. Hij was ervan overtuigd dat de overheid door zijn uitkering te stoppen hem min of meer dwong op deze wijze geld te verdienen.

6.6.2 Uitgaven

De respondenten hadden kosten voor het levensonderhoud en vaste lasten in verband met wonen. Naast deze uitgaven gaf ook een substantieel deel geld uit aan alcohol en drugs: bijna tien procent ($N=4$; $N^{\text{tot}}=50$) dronk problematisch en bijna de helft ($N=23$; $N^{\text{tot}}=50$) gebruikte na de vrijlating hard drugs. Eén respondent gokte problematisch na de detentie. Slechts één van deze respondenten met riskante gewoonten leefde niet van een uitkering na de detentie. Deze respondent had zowel een alcohol- als een drugsprobleem. Desondanks had hij wel een baan.

6.6.3 Schulden

Tabel 6.6 biedt een overzicht van de schuldenpositie van de respondenten. Voor de detentie had ongeveer eenderde geen schulden ($N=16$; $N^{\text{tot}}=50$).²¹ Na de detentie is het aantal respondenten zonder schulden licht afgenomen.

20. Dat wil zeggen dat hij verlof gekregen had om de penitentiaire inrichting te verlaten, waar hij een nieuwe straf uitzat. Nadat het verlof was afgelopen, heeft hij zich echter niet meer in de inrichting gemeld.

21. In de totale groep ($N^{\text{tot}}=100$) had circa veertig procent voor de detentie geen schulden.

Tabel 6.6: *Aantal respondenten met schulden na de detentie*

	Gesloten inrichtingen N=39		Half open inrichtingen N=11		Totaal N=50	
Geen schulden	10	26%	4	36%	14	28%
Tot f5000	12	31%	2	18%	14	28%
f5000 tot f10.000	6	15%	-	-	6	12%
f10.000 tot f50.000	10	26%	4	36%	14	28%
Meer dan f50.000	1	3%	1	9%	2	4%

Eén respondent gaf aan dat zijn schulden van voor de detentie inmiddels verdwenen waren. Drie respondenten die aanvankelijk, voor de detentie, geen schulden hadden, bleken deze wel na de vrijlating te hebben.

Er werden geen andere oorzaken van schulden genoemd, dan die in hoofdstuk vier al naar voren zijn gebracht.²² Vier respondenten ($N^{\text{tot}}=50$) gaven echter wel aan dat zij in verband met hun detentie nieuwe schulden hadden gemaakt. Eén van hen vertelde hoe tijdens de detentie de woningbouwvereniging zijn huis had leeggehaald. De huur was opgezegd en de respondent werd geacht de woning in de oorspronkelijke staat op te leveren. Hij kon deze verplichting niet nakomen omdat hij gedetineerd was. Vervolgens werden de kosten voor het verwijderen van de stoffering op hem verhaald. Bij een andere respondent had de sociale dienst tijdens de detentie de uitkering doorbetaald. Na zijn vrijlating werd dit ontdekt en werd hij alsnog gesommeerd het verschuldigde bedrag terug te betalen. Nog een respondent kreeg problemen door de sociale dienst nadat hij strafonderbreking had gekregen. Toen hij na de strafonderbreking weer gedetineerd werd, werden zijn vaste lasten door een misverstand niet meer betaald en ontstond een huurachterstand. De sociale dienst veronderstelde namelijk dat de respondent zijn straf voltooid had bij aanvang van de strafonderbreking. Een vierde respondent had, voordat hij zich ging melden in een zelfmeldinrichting, geld geleend van vrienden en kennissen omdat hij ervanuit ging dat hij niet genoeg zou hebben aan hetgeen hij met werken in de inrichting verdiende. Na de vrijlating moest hij bijna duizend gulden aan zijn vrienden terugbetalen.

6.6.4 Financiële situatie algemeen

Tijdens de detentie dacht bijna de helft van de respondenten ($N=23$; $N^{\text{tot}}=48$) dat hun financiële situatie na de vrijlating niet zou veranderen. Zes konden daar geen uitspraken over doen en bijna de helft ging ervanuit dat er op financieel gebied wel veranderingen zouden optreden ($N^{\text{tot}}=48$). Het merendeel van deze respondenten meende dat zij er na de vrijlating op achteruit zouden gaan. Toch waren er nog vijf respondenten die erop reken-

22. Zie tabel 4.10 in paragraaf 4.5.3.

den dat zij er na de detentie financieel beter voor zouden staan. In drie gevallen betrof het respondenten die tijdens de detentie een WAO/ AAW-uitkering waren blijven ontvangen.²³ Eén respondent rekende zich tegen het einde van zijn detentie al vast rijk met het voorschot dat hij met behulp van het ontslagbewijs bij de sociale dienst zou ontvangen. Een ander was ervan overtuigd dat hij na zijn vrijlating over meer geld zou beschikken omdat hij zich serieus had voorgenomen een aantal kluizen te kraken. In gedachte had hij tijdens de detentie het hierdoor verkregen geld al besteed.

Acht respondenten ($N^{\text{tot}}=50$), waaronder drie zelfmelders, brachten naar voren dat zij er na hun vrijlating financieel inderdaad op vooruit waren gegaan. Eén respondent had zijn schulden van voor de detentie voor een aanzienlijk deel afgelost en twee van hen waren in een schuldsaneringsprogramma terechtgekomen, waardoor zij weer licht aan het einde van de tunnel zagen. Twee respondenten hadden een vaste baan gekregen en een ander had zijn vaste baan van voor de detentie weer opgepakt. De laatste twee die aangaven dat hun financiële situatie na de detentie verbeterd was, hadden deze gunstige verandering op tamelijk onorthodoxe wijze tot stand gebracht. De één had sinds zijn vrijlating weer wat zwarte handel opgezet, waardoor hij financieel meer ruimte kreeg en de ander had een grote overval gepleegd, waardoor hij voorlopig geen financiële problemen zou krijgen — dit was overigens niet dezelfde respondent die aan het eind van de vorige alinea werd genoemd.

6.7 Vijf categorieën kortgestraften na de detentie

In het vorige hoofdstuk is beschreven hoe het de verschillende categorieën kortgestraften tijdens de detentie is vergaan. In deze paragraaf wordt stilgestaan bij het wel en wee van deze groepen na hun vrijlating. Tot nu toe is in dit hoofdstuk vrijwel steeds uitgegaan van de ervaringen van vijftig respondenten na hun vrijlating. Bij de indeling in categorieën is echter één respondent buiten beschouwing gebleven en daarmee komt het totaal in deze paragraaf op 49.²⁴

23. In totaal ontvingen zes respondenten ($N^{\text{tot}}=50$) een WAO/AAW-uitkering tijdens de detentie. Drie hadden daar na de vrijlating echter geen 'spaarpot' aan overgehouden omdat zij bijvoorbeeld nog hun advocaat moesten bestalen of zoveel schulden hadden dat dit 'extraatje' in de vorm van een doorbetaalde uitkering meteen op was.

24. Zie hoofdstuk vier, paragraaf 4.6: het betreft een dakloze respondent zonder riskante gewoonten.

6.7.1 Dakloze verslaafden

In totaal is na de detentie met vijf respondenten²⁵ uit deze categorie gesproken. Daarmee komt de respons op 36%. Na de detentie bleek dat niemand in deze categorie beschikte over een vaste woon- of verblijfplaats. Zij leefden alle vijf op straat en overnachtten op verschillende adressen. Zij hadden geen werk. Van een vaste tijdsindeling was geen sprake.

Voor de detentie hadden de meeste respondenten uit deze categorie geen vaste relatie. Na de vrijlating was dat nog steeds zo. Uit de gesprekken met hen bleek dat zij het idee hadden dat zij ook geen echte vrienden hadden. Doorgaans verkeerden zij in het gezelschap van andere hard drugsgebruikers. Van hechte vriendschappen was daar geen sprake, wel van wisselende coalities gebaseerd op gemeenschappelijk drugsgebruik. Eén respondent bleek na de vrijlating wel nog contact te hebben met een persoon die hij tijdens de detentie had leren kennen. Door de vaak al jarenlang voortdurende verslavingsproblematiek waren de betrekkingen met familie stilaan bekoeld of zelfs verbroken. Na de detentie had opmerkelijk genoeg nog steeds niemand medische klachten; drie respondenten gaven aan dat zij wel psychische problemen hadden. Vier respondenten hadden contact met een hulpverlenende instantie.

Vier respondenten ontvingen een uitkering, één respondent voorzag in zijn levensonderhoud door diefstal te plegen. De financiële situatie van deze respondenten was belabberd. Een van de oorzaken hiervan was dat zij ook na de onderzochte detentie met verslavingsproblematiek bleven kampen. Slechts één van hen meende dat hij er na de detentie financieel gezien beter aan toe was dan daarvoor, omdat hij een overval had gepleegd. Drie van de vijf had schulden.

Samenvattend kan van deze gedetineerden gezegd worden dat na de vrijlating hun situatie niet of nauwelijks is veranderd. Er is sprake van stilstand. Ondertussen zijn deze respondenten wel weer een jaartje ouder geworden. Het feit dat er in hun leefsituatie zo weinig is veranderd zou dan ook beter een verandering in negatieve zin kunnen worden genoemd: stilstand is achteruitgang.

6.7.2 Werkloze verslaafden

In deze categorie was de respons na de vrijlating 44% (N=15). Na de detentie had slechts één respondent betaald werk: hij verzamelde oud ijzer en verdiende daar zo nu en dan een ‘zakcentje’ mee. Een ander had twee maanden vrijwilligerswerk gedaan, maar door zijn drugsgebruik moest hij dit staken. Er was echter niemand bij wie de tijdsindeling werd gestructureerd door betaald werk.

Bij drie respondenten was hun relatie van voor de detentie verbroken. Twee respondenten waren na de vrijlating nog steeds bij dezelfde partner als voor de detentie. Niemand was verder een nieuwe relatie aangegaan. Twee respondenten hadden na de vrijlating nog

25. Ik heb een aantal van deze respondenten kunnen bereiken omdat ze wel een postadres of een contactpersoon hadden. Daarnaast bleek één van hen gedetineerd te zijn. Hem heb ik in detentie gesproken. Een andere respondent ben ik toevallig in de stad tegen het lijf gelopen.

contact met voormalige medegedetineerden.

Bij bijna de helft (N=7) was de woonsituatie na de detentie niet veranderd. Zes respondenten beschikten na de vrijlating niet meer over een vaste woon- of verblijfplaats. Zij overnachtten dan eens bij een vriend of familielid, dan weer in een opvangtehuis. Twee respondenten hadden zich voor langere tijd laten opnemen in een afkickcentrum. Wat drugsgebruik betreft bevond zich in deze categorie één respondent die meende dat hij na de vrijlating zijn cocaïnegebruik de baas was. In deze categorie waren opvallend veel respondenten met medische (N=6) en met psychische (N=5) klachten. Negen respondenten onderhielden contact met hulpverleners.

Bijna iedereen (N=14) ontving een uitkering. Hun financiële situatie kan niet gunstig worden genoemd: drank- en/of drugsgebruik legde bij het merendeel nog steeds een groot beslag op hun inkomsten. Op één na ontving iedereen een uitkering en op twee na had iedereen schulden.

6.7.3 Werkende verslaafden

Maar liefst 86% (N=12) van de respondenten uit deze categorie is na de vrijlating opnieuw geïnterviewd. Na de vrijlating beschikte bijna zestig procent (N=7) nog over werk.

Twee respondenten zagen hun relatie na de vrijlating op de klippen lopen. Bij de helft bleef de woonsituatie na de vrijlating onveranderd.

Drie respondenten hadden na de vrijlating geen verslavingsproblemen meer. Slechts twee respondenten gaven aan medische problemen te hebben en een enkeling psychische. Twee andere respondenten bezochten een hulpverlenende instantie.

Negen respondenten uit deze categorie ontvingen een uitkering. Bijna de helft (N=5) had na de detentie geen schulden.

6.7.4 Werkloze niet-verslaafden

De respons na de detentie bedroeg 38% (N=5). Na de vrijlating bleken drie respondenten uit deze categorie nog steeds geen werk te hebben. Een enkeling deed af en toe wat thuiswerk, zoals bijvoorbeeld folders inpakken. Slechts één had (tijdelijk) werk gevonden. Op het moment dat hij geïnterviewd werd zat hij nog in zijn proefperiode. Hij had zijn baas niet ingelicht over zijn strafverleden. Hij was de enige in deze categorie die geen uitkering meer ontving. Hij had alleen vlak na zijn vrijlating een voorschot van de sociale dienst ontvangen, maar verder maakte hij geen aanspraak meer op een uitkering.

Drie respondenten hadden nog contact met medegedetineerden na de vrijlating. Drie respondenten woonden nog op hetzelfde adres als voor de vrijlating. Eén respondent was echter van een onzelfstandige woning naar een zelfstandige woonruimte verhuisd en een ander had zijn zelfstandige woonruimte opgegeven en was bij familie ingetrokken. Na de vrijlating had niemand in deze categorie met verslavingsproblemen te maken. Slechts twee respondenten gaven aan medische problemen te hebben en een enkeling psychische. Eén respondent had contact met het maatschappelijk werk.

Op één na ontving iedereen een uitkering na de detentie. Drie respondenten hadden schulden.

6.7.5 Werkende niet-verslaafden

De helft (N=12) van de respondenten uit deze categorie is na de vrijlating weer geïnterviewd. Acht respondenten uit deze categorie waren na de vrijlating nog aan het werk. Vier anderen waren hun baan kwijt.

Eén respondent was na de detentie behalve zijn baan ook zijn huisvesting kwijt. Drie respondenten hadden na de detentie nog contact met medegedetineerden. Twee respondenten uit deze categorie bleken na de vrijlating hard drugs te gebruiken. Net als in de tweede categorie bevonden zich in deze groep na de detentie opvallend veel respondenten met medische problemen (N=5). Drie gaven aan psychische problemen te hebben. Vijf respondenten hadden contact met een hulpverlenende instelling.

Acht respondenten ontvingen na de vrijlating een uitkering en negen hadden schulden.

6.8 Conclusie

Voor de detentie was de uitgangspositie van het merendeel van de respondenten niet al te florissant. Uit het vorige hoofdstuk is duidelijk geworden dat daar tijdens de detentie verder weinig aan is veranderd. In dit hoofdstuk is gebleken dat na de vrijlating niet van dramatische ontwikkelingen kan worden gesproken. Tabel 6.7 laat zien hoe de categorieën zich na de vrijlating hebben ontwikkeld.

Tabel 6.7: *Categorieën kortgestraften voor en na de detentie*

Categorieën	Voor de detentie (N=49)		Na de detentie (N=49)	
1. Verslaafde daklozen	5	10%	12	24%
2. Werkloze verslaafden	15	31%	11	22%
3. Werkende verslaafden	12	24%	5	10%
4. Werkloze niet-verslaafden	5	10%	6	12%
5. Werkende niet-verslaafden	12	24%	13	27%
Overige*	-	-	2	4%

* Twee respondenten verbleven na de vrijlating in een ontwenningskliniek.

Zoals gezegd, van enorme verschuivingen is geen sprake. Hoewel de relatief meest gunstige vierde en vijfde categorie, niet-verslaafden, iets in omvang zijn toegenomen, is het daarentegen het meest opvallend dat de meest marginale eerste categorie van daklozen sterk is toegenomen. Tabel 6.8 laat wat meer in detail zien tussen welke categorieën verschuivingen hebben plaatsgevonden.

Tabel 6.8: *Verschuivingen na de detentie*

Voor de detentie	Na de detentie (N=49)					
(N=49)	1	2	3	4	5	Anders
1 (N=5)	5 (100%)	-	-	-	-	-
2 (N=15)	6 (40%)	5 (33%)	1 (7%)	1 (7%)	-	2 (13%)
3 (N=12)	-	5 (42%)	4 (33%)	-	3 (25%)	-
4 (N=5)	-	-	-	3 (60%)	2 (40%)	-
5 (N=12)	1 (8%)	1 (8%)	-	2 (17%)	8 (67%)	-

Diegenen die voor de detentie niet over een vaste woon- of verblijfplaats beschikten, waren er na de vrijlating niet veel beter aan toe. Deze groep bleek na detentie aanzienlijk te zijn toegenomen met verslaafden, die voor de detentie wel nog over woonruimte beschikten. In deze groep was er verder wel sprake van opwaartse mobiliteit, in de zin dat sommige hun verslavingsproblematiek concreet aanpakten of zelfs achter zich wisten te laten, maar de uitstroom naar de eerste categorie was veel groter. Hetzelfde verschijnsel deed zich ook voor bij de verslaafden met werk en huisvesting voor de detentie. Een aantal had na de detentie geen riskante gewoonten meer, maar de groep die uiteindelijk verslaafd bleef en daarbij ook nog inkomsten uit werk verloor was groter.

Alleen in de vierde categorie was er uitsluitend sprake van een positieve verandering: een tweetal respondenten had na de vrijlating betaald werk. Bij de meerderheid van de respondenten uit de vijfde categorie bleef alles bij het oude. Een tweetal verloor echter wel zijn werk en nog eens twee vertoonden na detentie riskante gewoonten. Eén van deze respondenten kwam zelfs op straat te staan.

Hoewel er na de vrijlating geen dramatische veranderingen zijn opgetreden is er toch een duidelijke tendens in de richting van de eerste categorie dakloze verslaafden. Daartegenover staat echter een bescheiden tendens in de omgekeerde richting van werkloos naar werkend en van verslaafd naar niet-verslaafd.

Tot slot wordt in schema 6.1 een vergelijking tussen de verschillende categorieën gemaakt.

Schema 6.1: *Kenmerken per categorie*

Categorie	1	2	3	4	5
Had huisvesting	-	60%	100%	100%	92%
Had betaalde baan	-	7%	58%	40%	67%
Riskante gewoonten	100%	93%	75%	-	17%
Contact met (ex-)gedetineerden	20%	13%	-	60%	25%
Geen medische problemen	100%	60%	84%	60%	58%
Geen psychische problemen	40%	67%	92%	80%	75%
Geen schulden	40%	13%	42%	40%	25%

